

Одним из

материалов является -
Матрица

612.84

0-56

1934р

Ա. Բ. Գ. Ա. Գ.
Ա.Ռ.ՈՂ.Ձ. ԿՅԱՆՔԻ ԸՅՄՈՐ

Պրոֆ. Ս. Գ. ՈԶԱՊՈՎՍԿԻ

Պ Ա Հ Պ Ա Ն Ի Ր Տ Ե Ս Ո Ղ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Դ

612.84
0-56

1934

Ս. ՉՈՎ. Ս Ե Վ Մ ՈՎ Յ Ա Ն
Յ Ե Ր Կ Ր Ա Յ Ի Ն Հ Ր Ս Տ Ա Ր Ա Կ Չ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Հ Ե Ս Վ Ա Ռ Ո Ղ Զ Կ Յ Ա Ն Կ Ի Ի Հ Ս Մ Ա Ր

281
45 48

Պրնեստր Ս. Վ. ՈԶԱԳՈՎՍԿԻ

Պ Ա Յ Պ Ա Ն Ի Ր
Տ Ե Ս Ո Ղ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Դ

Թարգմ. Հ. Բողոանյան

5

ԱԶՈՎ-ՍԵՎՅՈՎՅԱՆ
ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ—1934

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. Աչքերի նշանակությունն աշխատավորների կյանքում	3
II. Տեսողության որդանի կազմությունը	6
III. Տեսողության խանգարումը ներքին հիվանդությունների պատճառով	15
IV. Աչքերի հիվանդությունների արտաքին պատճառները	21
V. Տրախոման աչքի ամենատարածվելի հիվանդությունն է, պայքարը նրա դեմ	23
VI. Աչքի վնասումները գյուղատնտեսության մեջ	32
VII. Ինչպես պայքարել աչքի վնասումների դեմ գյուղատնտեսական աշխատանքում	32
VIII. Կրից և այլ նյութերից առաջացած աչքերի վնասումները	50
IX. Ցերեխաների աչքի հիվանդությունը և վնասումները, յերեխաների աչքի առողջության պահպանումը	6
X. Հասակավոր մարդկանց աչքերի հիվանդությունը կտրուկությունը և պայքարը նրա դեմ	6

3376
41

Отв. ред. Г. А. Потенц Тех. ред. О. Тер-Давыдов
 Сдан набор 21/IV-1934 г. Подписано в печ. 7.V 1934 г.
 Издан. 216/3824 Об'ем 21 в печ. листа.
 (Татформат № 105х143) Заказ 216)
 Уполкрайлит № Б-399 Тираж 100) экз.

Типография им. «Стачки 1902 года» АЧПТ в г. Ростове на Дону

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

Յուրաքանչյուր աշխատավորի կյանքում աչքը շատ կարևոր նշանակություն ունի: Յովական է ասել, փոր յերկու աչքով կույրը չատարյալ հաշմանդամ (ինվալիդ) է համարվում:

Զիշտ է, մեր լուսավորչի Միություն մեջ կույրերն այլևս այն անողնականները չեն, ինչ փոր նրանք Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից առաջ էլին: Նրանց ներկայումս աշխատեցնում են իրենց ուժերին համապատասխան արտադրությունների մեջ, ու սրբանք արդեն դառնում են հասարակության գործունյա և ոգտակար անդամներ, թեև, այն, կարոտ են տեսուհակներին մշտական հոգա-ծությունը:

Բայց չիտսենք կուրութեան մասին: Բա-
վական ե վոր միայն թուլանա տեսութեանդ,
և դու արդեն պակաս ընդունակ ես աշխա-
տանքի: Աչքերի թուլ տեսողութեան տեր աշ-
խատավորը, թեև կույր չե, բայց բոլորովին
չի կարող արտադրել այն նորման, վոր կանո-
նավոր տեսնողն ե արտադրում: Պետք ե
իմանալ, վոր աչքի ամեն տեսակ սուր հի-
վանդութիւն, յեթե նույնիսկ պա անվտանգ
ու ժամանակավոր բնույթ ունենա, ինչպես,
որինակ, աչքը աղբակալելու ժամանակ, կա-
րող ե առաջ բերել աշխատելու ժամանա-
կավոր անկարողութիւն:

Մեր ԽՍՀՄ-ում տակավին դեռ շատ կան
աչքի հավանդութիւն ունեցողներ: Միայն
յերկու աչքով կույրերի թիվը հասնում ե
մոտ 300 հազարի: Միլիոնից շատ ավել են
այն հիվանդների թիվը, վորոնք բռնված են
աչքի այնպիսի վտանգավոր հիվանդութեամբ,
ինչպիսին տրախոման ե:

Խորհրդային իշխանութիւնը և հասարակ-
կայնութիւնը հաջողութեամբ պայքարում են
հին ուստի մի այդ խայտառակ ժառանգու-
թեան դեմ, անտեսական հետամնացութեան,
հին կենցաղի ու սովորութեան այդ հետե-
վանքների դեմ: Կուրութեան տոկոսն իջել

ե, տրախոման լիկվիդացիայի յե յենթարկ-
վում, իսկ ծաղկից կուրացողներն արդեն
հազվադեպ են:

Սոցիալիզմի կառուցումն ընթանում ե
մեզանում արագ տեմպերով: Ամենուր յեռ ե
գալիս հրատապ, յարված աշխատանքը, վոր
կարիք ունի ուշիմութեան, ինչպես և հա-
տուկ ու առողջ աչքերի: Խնդիրը միայն ար-
տադրանքի քանակի մասին չե, այլ և նրա
վորակի մասին ե: Գյուղատնտեսութեան մեջ
ևս արդեն անցել ե հին, անկուլտուրական
աշխատանքի ժամանակ, յերբ կիսակույր
աչքերով ել կարելի յեր մի կերպ վարել,
ցանել, հավաքել բերքն ու դեկավարել արն-
տեսութիւնը:

Կուրկտիվ տնտեսութիւնը պետք ե տա
բարձրորակ մթերքներ, վորոնք արդյունահան-
վում են զանազան տեսակի մեքենաների
ոգնութեամբ:

Խնդիր ե առաջադրված՝ լիովին լիկվի-
դացիայի յենթարկել կիսազրազխտութիւնը,
ապահովել աշխատավորներին, վոր տի-
րապետեն տեխնակային: Այս բոլորն անե-
լու համար պետք ե ունենալ տեսողութիւն,
բայց վոչ հասարակ, այլ հստակ, սուր տես-
ողութիւն:

Պարզ և ուրեմն, վոր յուրաքանչյուր աշխատավոր պետք է գիտենա, թե ինչ վրտանգներ կարող են սպառնալ նրա աչքերին՝ իր աշխատանքային կյանքի ընթացքում, ինչպես պետք է գերծ պահի իրեն այդ վտանգներից ու ինչպես պետք է պահպանի իր աչքերը: Այս գրքուկի նպատակն է տալ նրան սույն գիտելիքները:

II.

**ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ՈՐԳԱՆԻ
ՎԱՋՄՈՒԹՅՈՒՆԸ**

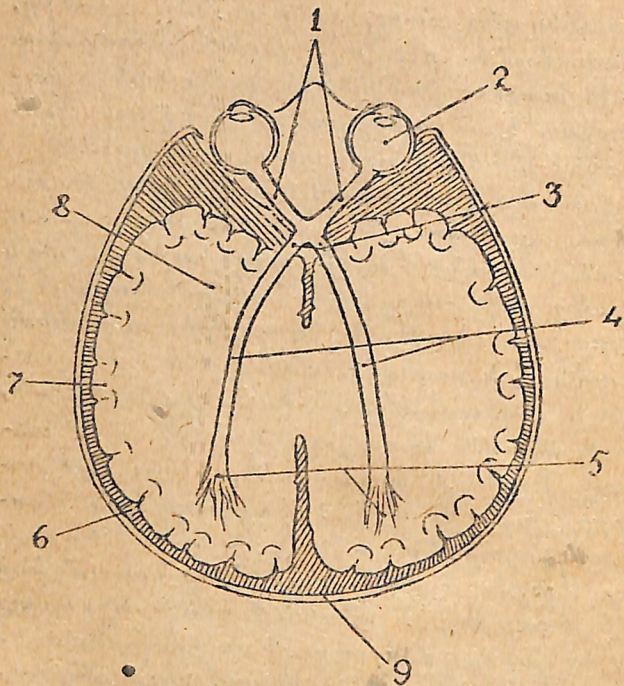
Նախ և առաջ մի քանի խոսք այն մասին, թե ինչպես է կազմված մեր տեսողական ապարատը, վորն անհրաժեշտ է ամեն կերպ խնամել՝ հտտակ և սուր տեսողությունը պահպանելու համար:

Այս ապարատը, կամ, ինչպես մենք ասում ենք, տեսողության օրգանը միայն աչքերից չի կազմված: Նրա կազմությունը կարելի չէ համեմատել յերկու քաղաքների միջև հաստատված յերկաթալարերի հետ: Որինակ, վորպեսզի Մոսկվան կարողանա Ռոստովից հեռագիր ընդունել, անհրաժեշտ է, վոր Ռոստովն ունենա հեռագիր տվող, իսկ Մոսկվան

հեռագիր ընդունող գործիք: Բացի դրանից, հարկավոր է, վոր այս յերկու քաղաքների միջև հաստատված լինի յերկաթալարերի անընդհատ կապ՝ ելեկտրական հոսանքը Ռոստովից Մոսկվա հաղորդելու համար:

Նույնը կատարվում է նաև մեր տեսողություն օրգանում. մեր աչքերը լույ լույսը ընդունիչներ են: Լույսի ազդեցություն տակ նրանց միջ նյարդային հոսանք է գոյանում, վորը տեսողության նյարդերի ուղիներով հասնում է ուղեղին, անցնում է գլխի ամբողջ ուղեղի միջով մինչև ամենահետին, ծոծրակային մասը, ուր և գտնվում է տեսողության կենտրոնական ուղեղը: Այս բոլորը ցույց է տրված բացատրական նկարում (նկար 1):

Այսպես ուրեմն, յերբ մենք նայում ենք մի առարկայի և տեսնում ենք նրան, պետք է իմանանք, վոր այդ դեպքում գործում են վոչ միայն աչքի խնձորներն, այլ և մեր ուղեղը: Հասկանալի չէ, վոր տեսողության խանգարումներն ել, մինչև իսկ աչքերի կատարյալ կուրությունը, կարող են առաջանալ մեր տեսողական ապարատի ուղեղային բաժնի հիվանդություններից, չնայած վոր աչքի խնձորները միանգամայն առողջ են:

Նկար 1. Գլխի կտրվածքը ցույց է տալիս տեսողական և պարամ իր ամրոդուքամբ:

1) Տեսողական նյարդեր, 2) աչքի խնձորը, 3) տեսողական նյարդերի շարունակություն (տեսողական ուղիները), 4) տեսողական նյարդերի շարունակությունն ուղեղում, 5) ուղեղի ծոծրակային մասնիկը և նրանում տեսողության կենտրոնը, 6) բազալ թաղանթները և նրանց միջև հեղուկը, 7) ուղեղի գորշագույն կեղևը, 8) մեծ ուղեղի կիսագունդը (ձախ կողմինը), 9) գանգի փոսկրային արկղը:

Մարդիկ մասամբ կորցնում են իրենց տեսողությունը, կուրանում են ժամանակավորապես կամ ընդմիջտ գլխի ուղեղի (որինակ՝ ուղեղի սիֆիլիսի) ու նրա թաղանթների զանազան հիվանդություններից, նմանապես և ներքին ընդհանուր հիվանդություններից, վորոնք այս կամ այն կերպով զրատում են տեսողական նյարդերին կամ կենտրոններին:

Բավական է ուղեղի չնչին, ժամանակավոր սակավարյունությունը, վորպեսզի աչքերի տեսողությունը մթագնի: Ուշաթափված մարդիկ պատմում են, վոր ուշքը գընալուց առաջ նրանց «աչքերը մթնում են»: Յերբ ուշաթափ ընկած, ինչպես և քնած մարդու կոպերը բաց են անում և լույս արձակում նրա աչքերի մեջ, նա վոչինչ չի տեսնում, մինչև վոր չզարթնի, կամ մինչև ուշքի չգա:

Հետևաբար սրանով պարզ է, վոր մեր աչքերի սովորական աշխատանքը միաժամանակ նաև գիտակցական աշխատանք է: Պետք է լինել ուշադիր, կենտրոնանալ աշխատանքի մեջ, կողմնակի վոչ մի բանով չտարվել, վորպեսզի լավ գիտել աշխատանքի ամբողջ ընթանքը և նրա բոլոր կարևոր մանրամաս-

նությունները: Յերբեմն բանվորներն ու
կոյտնտեսականները վրասում են իրենց աչ-
քերը և մարմնի այլ մասերը հենց նրա հա-
մար, վոր ունենալով առողջ աչքեր, բավա-
կանաչափ չեն լարում տեսողական օրգանի
ուղեղային մասը, բավականաչափ չեն խորա-
նում իրենց տեսած առարկաների մեջ:

Յեկեք հիմա հատուկ ուշադրություն նվիրե-
նք աչքի խնձորին և նրա կոպերին,
վորոնք պաշտպանող դեր են կատարում:

Աչքի խնձորը նմանեցնում են լուսա-
նկարչական ապարատի: Այս ապարատի նման,
աչքի խնձորը յերկու մասի յե բաժանվում.
1) յետևի մասը, ուր գտնվում է լույսի հա-
մար զգայուն (լուսազգաց) ցանցաթաղանթը՝
հենց սրա վրա յե, վոր ճառագայթների մի-
ջոցով պատկերանում, նկարվում են մեր տե-
սած բոլոր առարկաները, և 2) առջևի մասը,
վոր կազմված է թափանցիկ նյութերից, վո-
րոնց միջից լույսն անցնում է աչքի խորքը
և վորոնք հավաքում են լույսի ճառագայթ-
ները խոշորացույցի նման:

Մեր տեսողությունը նույն լուսանկար-
չական պատկերահանումն է: Մենք շրջում ենք
մեր գլուխն ու աչքերը դեպի այն առար-
կան, վորն ուզում ենք պատկերահանել, այ-

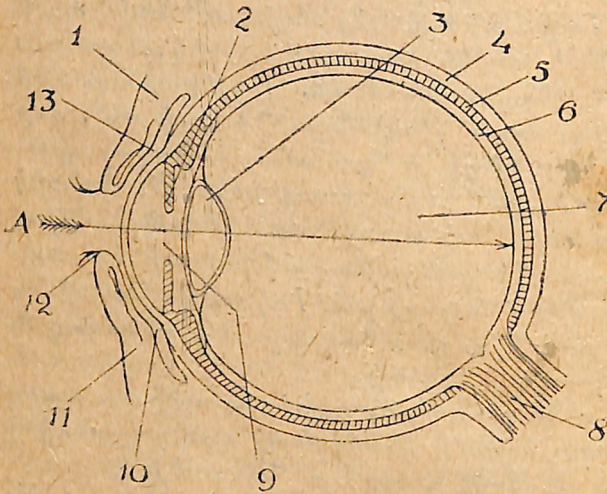
սինքն՝ դիտել: Յեթե բաց ենք անում աչքերս
ու յետ ենք մղում կոպերը, դրանով ազատ
մուտք ենք բաց անում լույսին՝ աչքի խորքն
անցնելու համար:

Լույսն առարկայից անցնում է նախ՝ աչքի
խնձորի առջևի մասի թափանցիկ լուսամտի-
կամ, ինչպես ասում են, յեղջերաթաղանթի
միջով, ապա թափանցում է բրի մեջ, վոր
մի կտր անցք է գունավոր ծիածանաթա-
ղանթի վրա, հետո վոսպիյակի թափանցիկ
նյութերի ու ապակենման մարմնի միջով
հասնում է ցանցաթաղանթին, ուր և պատ-
կերանում է առարկան: Իսկ ցանցաթաղանթն
իր լույսի գրգիռը հաղորդում է տեսողական
նյարդերի միջոցով:

Ուշադրությամբ դիտեցեք աչքի այս պարզ
նկարը և դուք կհասկանաք այն բոլորն, ինչ
վոր վերևում ասացինք (նկար 2):

Աչքի այս բոլոր մասերն արտաքուստ չեն
յերևում: Յեթե մենք նայում ենք մարդու
աչքերի մեջ, լավ ենք տեսնում միայն ա-
ռաջի մասը, վոր կոպերով չի ծածկված:
Տեսնում ենք նաև արտևանունքներով յեղեր-
ված կոպերի մաշկային մակերևույթը և հոն-
քերը: (Դիտեցեք 3-րդ նկարը և համեմատե-
ցեք նրան 2-րդ նկարի հետ)

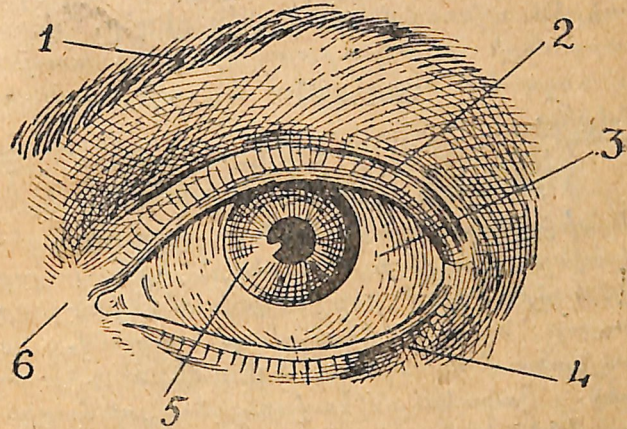
Մենք չենք տեսնում աչքի ներսի մասը, նրա յետևի բաժինը. չենք տեսնում մկանները, վորոնք այս ու այն կողմ են շարժում աչքը, չենք տեսնում բազմաթիվ ա-

Նկար 2. Աչքի խնձորի յնով կոպիքի կտրվածքը.
 1) վերևի կապը, 2) ծիածանաթաղանթը, 3) վուսպնյակը, 4) աչքի արտաքին սպիտակուցային թաղանթը, 5) աչքի անոթաթաղանթը, 6) աչքի նյարդային թաղանթը (ցանցաթաղանթը), 7) ապակեման մարմինը, 8) տետղական նյարդը գնում է դեպի ուղեղը, 9) սնցքը ծիածանում — բիբը, 10) ներքևի կոպի լորձաթաղանթը (կոնյունկտիվա), 11) ներքևի կոպի լորձաթաղանթը (թարթիչները), 13) վերևի կոպի լորձաթաղանթը (կոնյունկտիվա): Ա.—լույսի ճառագայթների մտաքը աչքի մեջ բերի միջով դեպի ցանցաթաղանթը:

նոթները, վորոնք առատորեն արյուն են հայթայթում աչքին:

Մեզ թվում է, վոր աչքի խնձորը բոլովին անջատ է աչքի բուն մարմնից, զուրկ է արյունից ու կենդանությունից, վորպես մի ապակի:

Նկար 3. Աչքի արտաքին տեսքը.
 1) չոնք, 2) վերին կոպը, 3) սպիտակուցային թաղանթը, 4) չորը ծածկված է լորձաթաղանթով, 4) ստորին կոպը, 5) ծիածանաթաղանթը բեր հեռ, վորի առջև գանվում է թափանձիկ ուստի և անտեսանելի յեղջուրաթաղանթը, 6) արտասունքի պարիկ, վորը գանվում է կաշվե տակ խորքում:

Մինչդեռ իրականում, յերբ մարդ նայում է, աչքերում մի ամենալարված աշխատանք է կատարվում: Կոպի մկանները

բաց են անում աչքը՝ լույսը ներս թողնելու համար և ապա հաճախակի թարթումներով փակում են նրան՝ յեղջերաթաղանթը թացացնելու, նրան չորանալուց ապահովելու, ինչպես նաև աչքի մեջ ընկած չոփերը, փոշին դուրս հանելու և տաքացնելու համար:

Այս աշխատանքը կատարելու համար կուպերին ոգնում է արցունքի գեղձը, վորն, արցունքի հեղուկ արտադրելով, առատապես վռոտգում է աչքը ցուրտ և քամի յեղանակներին:

Աչքի մկանները լարված կերպով ուղղում են նրան դեպի գիտվող առարկան: Աչքի ներսում գողգոջում է բիրը, վոր դեկավարում է լույսի հոսանքը՝ յեթե լույսը շատ պայծառ է, բիրը սեղմվում է, իսկ յերբ լույսը նվազ է կամ մութ տեղում, նա յայնանում է: Թրթռում է վռտպնյակը, տարբեր յեղանակներով հավաքելով լույսի ճառագայթները, վորպեսզի ցանցաթաղանթի վրա պարզ նկար ստացվի: Արյունատար անոթների միջով առատորեն հոսում է թարմ արյունը, վորով սնվում է աչքը և նորոգվում է աչքի նյարդային թաղանթի լուսազգաց նյութը: Աչքը, վոր արտաքուստ թվում է անքան անշարժ, յեռուն կյանք է ապրում

և աշխատում է իր բոլոր մասերով, յերբ մենք բաց աչքերով ենք դիտում արտաքին աշխարհը:

Այսպես ուրեմն, հասկանալի յե, վոր տեսողության որգանի վոչ միայն ուղեղային մասն, այլ և աչքը սերտ կապ ունի մարդու ամբողջ մարմնի հետ ու նույն կյանքն է ապրում, ինչ վոր և բովանդակ որգանիզմը:

III.

ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Այժմ պատմեմ ձեզ այն վտանգների մասին, վորոնք սպառնում են աչքերին, նմանապես և այն մասին, թե ինչպես կարելի յե նրանցից պաշտպանվել:

Այս վտանգներն սպառնում են աչքերին չորս կողմից: Վտանգ դրսից, մարդուն շրջապատող բնության կողմից. վտանգ ներսից, վորևե ընդհանուր հիվանդությամբ բռնված մարմնի կողմից: Առաջ լսոսենք վերջին տեսակի վտանգների մասին:

Մենք լիակատար իրավունք ունենք ասելու. «յեթե առողջ է մարմինդ, առողջ են նաև աչքերդ»: Դա նշանակում է, վոր ամ-

բաղջ մարմնի հետ նույն կյանքն ապրող աչքերը, վորոնք սնվում են նույն արյունով, վորով և մեր մարմնի մյուս անդամներն են սնվում, կարող են լինել բոլորովին առողջ և աշխատունակ, յեթե առողջ և ամբողջ ռբգանիցմը:

Հետևաբար յուրաքանչյուր աշխատավորի կարեւորագույն պարտականությունն է ուշադիր վերաբերմանը ունենալ դեպի իր առողջությունը: Կորսնաեսականը պետք է հոգ տանի պատվաստելու թե իր և թե ընտանիքի անդամների ծաղիկը, վորովհետև այս վերջինը հաճախ վոչնչացնում է տեսողությունը, ավերելով յեղջերաթաղանթը և աչքի հատ գոյացնելով աչքերի վրա: Նա պետք է հետևի իր մարմնի, սպիտակեղենի և հագուստի մաքրությանը, չպետք է թուլլ տա, վսր զարգանան վոջիւները, փայտոջլիւները, լույսերը, վորոնք առաջացնում են բծավոր և անդրազարծ (возвратный) տիֆ: Իսկ այս հիվանդությունները վտանգավոր բարդություններ են առաջացնում աչքերում:

Վիներական հիվանդությունները՝ սուսանակը (տրիպլերը) և սիֆիլիսը սպառնում են վոչ միայն հիվանդի, այլ և նրա յերեխաների աչքերին: Իր ամուսնուց սուսանակով

վարակված կինը կարող է ծննդաբերության ժամանակ վորակը փոխադրել նորածին մանկանը: շատ յերեխաներ են կուրացել այս յեղանակով: Սիֆիլիսը կարող է կուրություն առաջացնել վարակվելուց նույն իսկ շատ տարի հետո, ավերիչ ներգործություն ունենալով տեսողական նյարդերի վրա: Սիֆիլիսն ուժեղ կերպով անգրագանում է սերնդի վրա, ժառանգական սիֆիլիս ունեցող յերեխաների մեջ յեղջերաթաղանթի խորը բորբոքում առաջացնելով: Իրա համար ամեն աշխատավոր պարտական է պայքարել վիներական հիվանդությունների դեմ ու պատշաճ մաքրության հետևել:

Մալարիայի ժամանակ բշտիկավոր ցանով է ծածկվում վոչ միայն հիվանդի շրթութունքները, բերանի և քթի չորս կողմը, այլ հաճախ նաև կոպերը և նույնիսկ աչքի լընձորը: Այս դեպքում նա մնայուն բծեր է թողնում յեղջերաթաղանթի վրա, վորոնք չափազանց փչացնում են տեսողությունը: Նման բծերը, և նույնիսկ աչքի հատերը, վորոնք կուրություն են առաջացնում, ավելի հաճախ գոյանում են յերեխաների ծաղիկ ու գեղձախտ հիվանդություններից: Ուռած դեմք, յերեսի մաշկի և գլխի մազոտ

մասի վրա ցան (Շենոն), ականջի, քթի արտաթորում, պինդ սեղմված և լորձնակալած աչքեր, վորոնք խուսափում են լույսից — անս գեղձախտավոր յերեխաների արտաքին տեսքը: Իսկ յերբ մի քանի ամսից կամ մի քանի տարուց հետո, քանիցս կրկնելով, գեղձախտն անցնի, — աչքերը ցմահ փշացած են լինում յեղջերաթաղանթի պղտորումից:

Իսկ ի՞նչ է գեղձախտը: Հայտնի յե, վոր շատ հիվանդություններ, մանավանդ վարակիչ հիվանդություններն առաջանում են մարմնի մեջ թափանցող այն շատ մանր, կենդանի եյակներից, վորոնք միկրոբներ (բակտերիաներ) են կոչվում: Սովորական աչքերով չի կարելի տեսնել, բայց նրանք շատ լավ նկատելի յեն խոշորացուցի միջոցով (միկրոսկոպ): Այդ եյակները մարմնի մեջ թափանցում են տարբեր ուղիներով և յեղանակով. խոլերի և վորովս յնատիֆի ժամանակ — ուտելիքի և խմելիքի հետ. բժավոր տիֆի, անդրադարձ տիֆի, մալարիալի, սիբիրախտի ժամանակ — միջատների խայթոցի միջոցով. տուբերկուլյոզի (թոքախտի), թոքերի ժանտախտի, գրիպի և այլ հիվանդությունների ժամանակ — անմաքուր, բակտերիաներով վարակված սզը ներշնչելիս:

Գեղձախտը զարգանում է նաև այն ժամանակյերբ յերեխայի մարմնի մեջ թափանցում են տուբերկուլյոզի բակտերիաները, վորոնք յերկարատև ապրում են փոշու և աղբի մեջ ու կեղտոտ, կիսախավար, վատ քամահարվող կացարաններում գտնվող և աղբի մեջ կորած առարկաների վրա:

Մեր կուտնտեսությունները, քաղբաժինների զեկավարությամբ, լայնորեն ծավալել են հաջող պայքար նոր կենցաղի համար, կյանքի կուլտուրական պայմանների համար, սանիտարական և ընդհանուր լուսավորության համար:

Բայց մինչև այժմ ել զեռ կան կուտնտեսուհի մայրեր, վորոնք իրենց գեղձախտավոր յերեխաներին սեծացնում են խավար անկյուններում, խրճիթի խեղդուկ և կեղտոտ ոգում: Փաթաթում են նրանց, վախենում են լողացնել ու կերակրում են անկանոն: Իսկ այսպիսի յերեխաներին մշտապես պետք է կացարանից դուրս տանել, թարմ ողի մեջ և արելի տակ պահել: Նրանց պետք է շուտ-շուտ լողացնել, շուտ-շուտ սպիտակեղենը փոխել: Նրանց սենյակը պետք է լինի չոր, լույս և մաքուր. պետք է վորքան կարելի յե շատ բանջարեղեն ու մրգե-

ղեն ուտեցնել նրանց: Այսպիսի յերեխաներին շատ ոգտավետ ե ձկան յուղը:

Աչքի ցավ առաջացնողները միայն վերը հիշատակված հիվանդությունները չեն: Տեսողության որգանն ավերող ուրիշ հիվանդություններ ել լինում են հաճախ:

Ամեն հիվանդությունների մասին չենք խոսել: Կարևոր ե միայն հիշեցնել, վոր ամեն տեսակ հիվանդությունների ժամանակ պետք ե բժշկի պիմել՝ պահպանելու համար ե տեսողությունը, ե՛ր առողջությունը ե կյանքը: Խորհրդային բժշկականությունն իր ոգնությամբ ապահովում ե բոլոր աշխատավորներին — թե՛ ֆաբրիկային - գործարանական ձեռնարկություններում ե թե՛ գյուղատնտեսության մեջ:

Մեքենա-տրակտորային կայաններին կից կազմակերպված են բուժական հաստատություններ՝ մասնագետ լավ բժիշկներով, բժշկական կետեր կան բոլոր մեծ գյուղերում: Հետևաբար կոլտնտեսականը չպետք ե անուշադիր թողնի իր հիվանդությունը ե յերբեք չդիմի «հաքիմներին», այսինքն՝ գրք-բացներին ե ֆալսիներին: Գիտական բժշկությունը կտա նրան ե՛ հարկավոր խորհուրդը ե՛ ոգնությունը:

IV.

ԱՉԲԵՐԻ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՏԱԲԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Վորքան ել հաճախակի ե վտանգավոր լինեն աչքերի այն հիվանդությունները, վորոնք առաջանում են մարմնի ներքին հիվանդություններից, բայց ավելի հաճախակի ե տեսողության որգանի համար ավելի վտանգավոր են այն հիվանդությունները, վորոնք գոյանում են գանազան վնասակար նյութերի աչքի վրա ունեցած ուղղակի ներգործությունից:

Մենք գիտենք, վոր աշխատանքի ժամանակ աչքերը շատ անգամ ստիպված են յենթարկվելու գանազան վնասակար ներգործությունների: Թե՛ ինչ կերպարանք կստանան այդ վնասակարությունները, կախում ունի այն պայմաններից, վորոնց մեջ ապրում ե բանում ե աշխատավորը, կախում ունի այն առարկաներից, վորոնց հետ նա գործ ունի: Խնքին հասկանալի յե, վոր բանվորների աչքերի վնասվածությունը ֆաբրիկաներում, գործարաններում ե շախտերում այլ բնույթ ե կրում, քան վարի, ցանքի, կալի ե անա-

սուններին խնամելու ժամանակ կոլտնտեսականների աչքերի վնասվածութիւնը:

Բայց նախ և առաջ պետք է նկատի ունենալ, վոր աշխատավորը հաճախ գնում է աշխատելու արդեն հիվանդ աչքերով: Այսպիսի աչքերը մեկ կողմից զժվարացնում են աշխատելը, մյուս կողմից ել հեշտութիամբ են յենթարկվում արտաքին վնասակարութիւններին ներգործութիւնը. նման աչքերի համար նույնիսկ թեթեւ վնասվածութիւնները կարող են վտանգավոր լինել: Վորպեսզի այդ բանը չլինի, անհրաժեշտ է ժամանակին բժշկել աչքերը: Լավ կոլտնտեսութիւնները, գյուղատնտեսական կամպանիայից առաջ, նախորոք կարգի յեն բերում իրենց ամբողջ ինվեստարը: Վոչ պակաս կարևոր է նախորոք կարգի բերել աշխատավորի առողջութիւնը, մանավանդ նրա աչքերը:

Յես չեմ խոսի այստեղ աչքերի և մանավանդ կոպերի զանանազան թեթև բորբոքումների մասին, վորոնք առաջանում են կեղտոտ բնակարաններին, ծխից և փոշուց, ինչպես և աչքերը կեղտոտ մասներով ու լաթերով սղբելուց: Յես անմիջապես կանցնեմ տրախոմային, վոր ամենալուրջ և ամենավտանգավոր աչքի հիվանդութիւնն է: Այս

հիվանդութիւնն ղեմ պայքարը ժողկոմխորհի կողմից հայտարարված է վորպես հարվածային աշխատանք և արախոմայի վերացումը նշանակված է յերկրորդ հնգամյակի առաջին իսկ տարիներում: Տրախոմայի վրա հարկավոր է հատուկ ուշադրութիւն դարձնել, վորովհետև նա լայն ծավալ է ստացել գյուղական բնակչութիւնն մեջ և սոսկալի վնաս է հասցնում աչքերին:

V.

ՏՐԱՒՈՄԱՆ ԱՉՔԻ ԱՄԵՆԱՍԱՐԱՓԵԼԻ ՀԻՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ Ե, ՂԱՅԲԱՐ ՆՐԱ ԴԵՄ

Տրոխոման կոպերի ներսի լերեսը ծածկող տամուկ լորձաթաղանթի հիվանդութիւնն է:

Տրախոման վարակիչ հիվանդութիւնն է: Ընտանեկան կենցաղում նրանով ավելի հաճախ վարակվում են մանուկները և ավելի պակաս հասակավորները՝ տրախոմայով հիվանդների հետ մոտիկ հպում ունենալուց: Վարակը գտնվում է հիվանդ աչքերից արտաթորվող թարախի մեջ: Այս արտաթորանքը (մաղաս, թարախ), վորն իր մեջ պարունակում է հիվանդութիւնն միկրոօրներ,

ընկնում ե յերեսարբիչի, լվացվելու ջրի և ընդհանրապես այն առարկաների վրա, վորոնք հպում են ունեցել հիվանդ աչքերի հետ: Հետևաբար առողջ մարդը, վորը լվացվում ե այդպիսի կեղտոտված ջրով, սրբում ե աչքերը այդպիսի յերեսարբիչով կամ լաթով և այլն, հեշտությամբ կարող ե վարակել իր աչքերը:

Վատ ե նույնպես, յերբ հիվանդը մատներով սրբում ե իր ճպուտ և թարախահալած աչքերը, և հետո, ձեռքերը չլվացած, նույն մատներով բռնում ե տան մեջ գրտնված առարկաները, գոնեի բռնատեղերը, ամանեղենները և այդ բոլորի վրա թողնում ե վարակը: Իսկ այս վերջինը, վորն աչքերով չի տեսնվում, կարող ե ընկնել առողջ մարդու ձեռքերի վրա, յերբ նա դիպչում ե այդ կեղտոտված առարկաներին և այս ճանապարհով նա յել վարակվում ե տրախոմայով:

Անս թե ինչու տրախոման սաստիկ տարածված ե այն տեղերում, ուր մարդիկ ապրում են խավարի ու կեղտի մեջ և չեն հետևում իրենց մարմնի և հագուստի մաքրությանը. նա տարածված ե այն բնտանիքներում, ուր քանի հոգի պառկում են մի մահ-

ճակալի վրա, ուր յերեխաների յերեսն ու աչքերը սրբում են ընդհանուր յերեսարբիչներով կամ կեղտոտ լաթերով: Տրախոման մեր յերկրում հանդիսանում ե ցարական անիծյալ ժառանգությունը և խավարի ու ագիտության մեջ ապրած աշխատավոր մասաների դարավոր ճնշման հետևանքն ե:

Ներկայումս տրախոման տարեցտարի պակասում ե: Սակայն այս հիվանդությունը շարունակվում ե տարիներ, և յերկար ժամանակ առանց բժշկվելու մնալուց հետո, դժվարությամբ ե բժշկվում: Տրախոման արմատախիլ անելու համար մենք դեռ շատ անելիքներ ունենք: Յեվ այստեղ ամենակարևորը՝ հիվանդությունը կանխելն ե: Յուրաքանչյուր աշխատավոր պետք ե ամեն միջոց գործադրի, վորպեսզի վարակվելուց զերծ մնա, վորպեսզի թե իրեն, թե ընտանիքին և թե ընկերներին պահպանած լինի վարակումից:

Սկզբում տրախոման բոլորովին աննկատելի յե լինում, ու միմիայն բժիշկը, հիվանդի կոպերը դարձնելուց և նրանց լորձաթաղանթն ուշադրությամբ զննելուց հետո կարող ե ասել՝ տրախոմա յե, թե՛ վոչ: Իսկ տրախոման հենց սկզբում հայտնաբերելը շատ կարևոր ե, վորովհետև սկզբնական շըր-

Չանում ավելի արագ և ավելի հեշտությամբ կարելի յե բժշկել: Ահա ինչու հարկավոր ե բժշկական հետազոտման յենթարկել թե բոլոր չափահասների և թե մանավանդ դպրոցական յերեխաների աչքերը: Սրանց միջև ավելի հաճախ ե հաջողվում վրա հասնել հիվանդության սկզբնական շրջանին, արագությամբ լիկվիդացիայի յենթարկել այն ու զրանով տրախոմայի ծավալման առաջն առնել նրանց շրջապատողների միջև:

Տրախոմայով հիվանդանալու սկզբում կուպերի լորձաթաղանթի վրա առաջանում են հատիկաձև և պալարամիան բարձրություններ, վորոնք անհարթ և խորզուբորզ են դարձնում լորձաթաղանթը: Դրա համար ինքը հիվանդությունն ել կոչվում ե «տրախոմա», վոր հայերեն «քերիչ» ե նշանակում: Այս անհարթ մակերևույթների վրա աստիճանաբար գոյանում են սպիւներ, վորոնք սկսում են չափազանց տանջել հիվանդին: Այնուհետև արդեն հիվանդությունը զգալի յե դառնում վոչ միայն իրեն՝ հիվանդին, այլ նրան շրջապատողների համար:

Հիվանդի կուպերը կիսախուփ են, աչքերն արտասովակալած ու թարախակալած, վախե-

նում են լույսից: Հաճախ կուպերի լեզրերն արտեվանունքների հետ միասին շրջվում են ներսի կողմը, դեպի աչքի խնձորը և գլրդոնում են նրան, ուստի և հիվանդներն ստիպված են լինում փեռել իրենց արտեվանունքները:

Բայց ամենավատն այն ե, վոր հիվանդությունն անցնում ե նաև աչքի խնձորին: Յեղջերաթաղանթը պղտորվում ե, սկսում ե նսեմանալ. տեսողությունը շեշտակի թուլանում ե: Ժամանակ առ ժամանակ յեղջերաթաղանթի վրա խոցեր են գոյանում, այդ ժամանակ աչքերի մեջ սուր ցավեր են առաջանում, ու հիվանդի դրությունն անտանելի յե դառնում: Վերջիվերջո կարող են գոյանալ աչքի հատեր (беломо) և կատարյալ կուրություն առաջ բերել: Սպիավոր շրջանում տրախոման դառնում ե յերկարատև հիվանդություն: Յերբեմն նա թուլանում ե, և հիվանդն արդեն համարյա առողջացած ե համարում իրեն ու սկսում ե աշխատել. ապա մի վորոշ ժամանակից հետո նորից ե սրվում հիվանդությունը, և այն ժամանակ հիվանդը կորցնում ե աշխատելու ընդունակությունը և ոգնություն ե փրնտուում:

պանուժ ե նախազգուշական կանոնները,
կարող են իրար հետ հաղորդակցութիւն ու-
նենալ, առանց վախենալու, թե հիվանդը
կարող ե առողջին վարակել:

Պետք ե միայն չմոռանալ, վոր դաշտում
պայծառ արևի տակ, քամու և մանավանդ
փոշու մեջ տրախտման հաճախ սրվում ե,
վորի հետ միաժամանակ ուժեղանում ե նաև
վարակային սրտաթորանքը:

VI.

ԱՉԻ ՎՆԱՍՈՒՄՆԵՐԸ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒ- ԹՅԱՆ ՄԵՋ

Գյուղատնտեսական աշխատանքի ընթաց-
քում պատահում են այլ կարգի վնասութիւն-
ներ, քան թե գործարանային աշխատանքի
ժամանակ բանվորների հետ: Այստեղ կա հող,
գոմաղբ, խոտ, կենդանիներ և այլն, այս
բոլորը կրում են իրենց մեջ և իրենց վրա
բազմաթիվ ու բազմատեսակ բակտերիաներ,
վորոնք յերբեմն կարող են մեծ վնասներ հաս-
ցնել: Դաշտում, աշխատանքի ժամանակ, մե-
քենաները պղբակարվում են փոշով, հարդի
մղեղով և այլն: Անձրևային յեղանակներին
անհնարին բան ե ազատ մնալ ցեխոտվելուց,

քանի վոր չորս կողմդ բոլոր առարկաներն
ել ցեխի մեջ կորած են: չոր յեղանակներին
ել, մանավանդ յերբ քամին փչում ե, չես
կարող գերծ մնալ փոշուց, վոր ամպի նման
տարվելով նստում ե ամեն մի առարկայի
վրա, ինչպես նաև հագուստի, յերեսի ու
ձեռքերի վրա:

Վորովհետև աչքերի մեջ ընկնող փոշին
կեղտոտ ե լինում, նրան պատճառած թեկուզ
փոքրիկ վերքերը վարակվում են բակտերիա-
ներով: Աչքերի կեղտոտվելուն նպաստում
են նաև հիվանդի՝ կեղտոտ, փոշոտ մասնե-
րով իրեն ոգնելու փորձերը: Վերջապես անհը-
րաժեշտ բժշկական ոգնութիւնն ել իսկույն
չի հասնում, այլ յերբեմն յերկար ժամանակ
ե անցնում: Այսպես են գյուղատնտեսական
աշխատանքի պայմանները, վորոնք և կարող
են վնասել աչքերին:

Հիմա տեսնենք՝ ինչ վնասներ են դրանք
և ինչպես պահպանվել նրանցից:

Պետք ե իմանալ, վոր թե լավ և թե վատ
յեղանակներին գյուղատնտեսական աշխա-
տանքներից շատերը բացթյա յեն կատար-
վում: Պայծառ արևը, ուժգին քամին, մանա-
վանդ չոր և պաղ քամին, գրգռում են աչ-
քերը, չորացնելով և հովացնելով նրանց: Աչ-

քերը տաքացնելու և թրջելու համար առա-
տորեն արտադրվում է արցունքային հե-
ղուկը. կուպերը շուտ-շուտ թարթում են և
առատ արցունքն արցունքատար անցքերով
գնում է գեպի քիթն, ուր և գոլորշանում է:
Արցունքն է, վոր լվանում, տանում է թե
բազմատեսակ կողմնակի նյութերը և թե բակ-
տերիաները, վորոնք ընկնում են աչքերի մեջ,
բաց կուպերի մեջտեղը: Այսպես է լինում
այն ժամանակ, յերբ արցունքատար անց-
քերը բավականաչափ բաց են: Այս գեպըում
վուսողոզ և մաքրող գործիքը լավ է աշխատում:

Բայց կան շատ մարդիկ և մանավանդ
մանուկ հասակում քիթի գեղձախտ ունեցած-
ներ կամ այլ նման հիվանդությամբ տա-
ռապտողներ, վորոնց արցունքատար անցքերը
կարող են նեղ լինել: Այս դեպքում արտա-
սուքը մնում է աչքերում, լճանում է: Դաշ-
տում աշխատանքի ժամանակ, ցուրտ և քամի
յեղանակին, արցունքն առատորեն դուրս է
թափվում կուպերի յեզրերից, հոսում է այ-
տերի վրա ու թրջում գեմքի մաշկը: Ար-
ցունքից պղտորվում են աչքերը, և աշխա-
տանքը խանգարվում է: Աշխատավորը շա-
նում է սրբել աչքերը, դրա համար նա գործի
յե դնում կեղտոտ մատները, ձեռքի սփր

թեքերը, զգեստի փեշեր, վորոնք նույնպես
բավականաչափ կեղտոտված են:

Այսպես ուրեմն, քամու, պայծառ լույսի
կամ ցրտի պատճառով աչքի անմեղ գրգռումը
կարող է աստիճանաբար փոխվել կուպերի
յեզրերի և լորձաթաղանթի խսկական քրո-
նիկական բորբոքման:

Աչքերի մեջ արցունքահեղուկի լճանալը
փաստակար է նաև այլ տեսակետից: Նման
արտասուքի մեջ, ինչպես և արցունքատար
այն անցքերում, վորոնք նորմալ արցուն-
քով չեն լվացվում, առատորեն զարգանում
են միկրոբներ, վորոնց թվում նաև առող-
ջության համար փաստակար միկրոբներ: Այս
յեղանակով առաջանում է արցունքապարկի
բորբոքումը, այսինքն՝ միկրոբիկ ռեզերվուարի
(ջրամբար), վոր հավաքում է արցունքա-
հեղուկը և գտնվում է աչքի կապիճի քթան-
կյունի մոտ, մաշկի տակ: Այս հիվանդու-
թյան ժամանակ արցունքապարկում գոյա-
ցած թարախը լցվում է աչքի մեջ, լորձա-
թաղանթի վրա և հարատև բորբոքում առա-
ջացնում: Այս թարախի մեջ գտնված բակ-
տերիաները հայտնի յեն աչքի խնձորի հա-
մար իրենց փաստակար հատկությամբ, սա-
կայն անկարող են միանգամից ցուցաբերել

իրենց մտանգալի ազդեցությունը միայն այն պատճառով, վոր յեղջերաթաղանթը ծածկված է միկրոբներ չանցկացնող, պաշտպանող թաղանթով: Բայց վատ է, յերբ թաղանթը վորևէ կերպով վնասված լինի:

Դաշտի ողբ միշտ մաքուր և անփոշի չէ լինում: Մեզ մտա, հարավում, ամառը մեծ մասամբ չորային է և արև-արեգակ ուրբը շատ են լինում: Հաճախ փչում են փոշի բարձրացնող արևելյան քամիները, վորոնք փոշուհետ միաժամանակ բերում են զանազան թափ-թփուկներ, չորացած ու մանրացած գոմաղբի մնացորդներ և այլն: Շարժվող, փոշոտ ողբ շատ ավելի յե զրգուում մարդու աչքերը, քան փոշի ողբ: Քամին փչելուց՝ փոշին բաց կուպերի միջով ընկնում է աչքերի մեջ: Աչքի այս մասը, մշտական զրգուումից կոշտանում է, յեղջերաթաղանթի մեջ գտնվող լորձաթաղանթը հաստանում, մեծանում է, իսկ յերբեմն ել քթի կողմից պատում է թևանման կոշվող բարակ թաղանթով: Դանդաղորեն առաջ գնալով դեպի բիբը, այս բարակ թաղանթը կարող է տեսողության խոշոր խանգարում առաջացնել, վորպիսի խանգարումը բժիշկները վերացնում են ոպերացիայի միջոցով:

Դրությունն ավելի յե ծանրանում, յեթե աչքի մեջ մտնող առարկաները շատ մանր չեն և ուժգին թափով են մտել: Այս դեպքում նրանք կարող են փասել յեղջերաթաղանթի պաշտպանողական ծածկոցը և խրվել աչքի մեջ, իսկ դա սպանում է աչքին յեղջերաթաղանթի բորբոքում առաջ բերել և վերք գոյացնել՝ շնորհիվ այն բակտերիաների, վորոնք կամ աչքը փրսաված միջոցին թափվում են վերքի մեջ, կամ լորձաթաղանթից և արցունքապարկից վերքի միջով ներս են թափանցում:

Ամենից հաճախ՝ հուլիս, ոգոստոս և սեպտեմբեր ամիսներին, պակաս հաճախ՝ մյուս ամիսներին և բոլորովին սակավ՝ ձմեռները մենք, ակնաբուժներս, անհանգստությամբ դիտում և բժշկում ենք այս վերքերից ամենափտանգավորը, վոր կոչվում է յեղջերաթաղանթի սարսմուն խոց:

Յեղջերաթաղանթի վրա հազիվ տեսանելի, փոքրիկ ճանկավածքը կամ վերքը, վոր գոյացել է դաշտում աշխատելու ժամանակ, ճանապարհ է բաց անում վարակի առաջ: Փոքրիկ ճանկավածք դառնում է թարախոտ խոց, աչքը սաստիկ բորբոքվում է և անտանելի ցավ է պատճառում: Ու հիվանդը,

լափագուշն դեպքում, բժշկության ներկա պայմաններում, ընդմիջտ ստանում ե աչքի հատ, նրա տեսողութունը թուլանում ե, և յերբեմն ել բոլորովին զրկվում աչքի լուսսից:

Աչքի այդպիսի վնասումները միայն դաշտային աշխատանքների (բերքահավաքի, կալի, կալսիչ մեքենայի վրա աշխատելու և այլն) ժամանակ չե, վոր պատահում են: Դաշտում, այգում, բանջարանոցում, բախում աշխատելիս կարելի յե աչքերին նույնպես վերք հասցնել վոստիկներով, ճյուղերով, քոլերով և այլն: Այս բոլոր առարկաներն արդեն ինքնին կարող են կեղտոտել վերքը, բայց յերբ աչքի լորձաթաղանթի վրա կան փնսոակար բակտերիաներ, արտաքուստ աննշան վերքն ել կարող ե փոխվել զարհուրելի հիվանդության:

Գյուղատնտեսական աշխատանքի ժամանակ առաջացած վիրավորումների շարքում հատուկ տեղ են բռնում ընտանի կենդանիների և հատկապես լծկանի պատճառած վերքերը: Պատահում ե, վոր ձիերը, յեղջյուրավոր կենդանիները յերբեմն հարվածում են աշխատավորին սմբակներով, ազիյով (պոչով), գլխով ու յեղջյուրներով. նման հարվածներից գոյացած վերքերը շատ ծանր են լինում: Այդ հարվածները շատ անգամ ջար-

դում են աշխատողի դեմքը, ձեղքում են կուպերը, ծակում են աչքի խնձորը՝ կեղտոտ վերքերից սպասելիք բոլոր վտանգավոր հետևանքներով:

Մենք ավելորդ ենք համարում այստեղ թվարկել գյուղատնտեսական աշխատանքների ժամանակ առաջ յեկած վնասների բոլոր տեսակները: Յուրաքանչյուր աշխատանքն ունի իր վտանգավոր կողմերը, յեթե կատարվում ե անուշադրությամբ և անշնորք կերպով:

Ավելի լավ ե խոսենք այն մասին, թե ինչպես պահպանել, ինչպես պաշտպանել աչքերն այն վնասակարություններից, վորոնք շաղկապված են գյուղատնտեսական աշխատանքի հատուկ պայմանների հետ:

VII.

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՅԲԱՐԵԼ ԱՉԲԻ ՎՆԱՍՈՒՄՆԵՐԻ ԴԵՄ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆԿՈՒՄ

Խորհրդային բուժագիտությունն իրավամբ պարծենում ե, վոր իր հիմքում նախ և առաջ դրված ե հիվանդոթյունները կանխելու խնդիրը:

Մենք մինչև անգամ չենք ասում «բու-
ժագիտություն», բժշկություն, այլ պարզա-
պես—առողջապահություն: Այսպես ել աչ-
քերի հիվանդությունների դեմ պայքարում
ամենազլխավոր խնդիրը — աշխատավորների
աչքերը փաստակար ներգործություններից
պահպանելն է:

Վերևում մենք արդեն խոսեցինք, թե ինչ-
պես է հարկավոր պայքարել տրախոմայի
դեմ: Նույն կանոնները հարկավոր է պահպա-
նել նաև տեսողության որգանի փաստում-
ների դեմ մղվող պայքարում:

Գիտենալով այդ փաստումների պատճառ-
ները, գիտենալով նույնպես, թե ինչ հան-
գամանքներում թեթև վերքերը կարող են
վտանգավոր դառնալ աչքերի համար, մենք
կհասկանանք, վոր պայքարը պետք է մղվի
յերկու ֆրոնտում. 1) մի կողմից՝ հարկավոր
է առողջացնել արտադրությունը, ըստ հնա-
րավորության անվտանգ դարձնել նրան աշ-
խատավորների աչքի համար, 2) մյուս կող-
մից՝ անհրաժեշտ է առողջացնել աչքերը, վոր-
պեսզի նրանց մեջ ընկնող փաստակար նյու-
թերի ներգործությունը թուլանա:

Ամենից առաջ, գյուղատնտեսական յուրա-
քանչյուր աշխատանք, վորքան էլ նա շտապ

ընույթ ունենա, պետք է կատարվի ուշադրու-
թյամբ, գործիմացու թյամբ: Յյուրաքանչյուր
աշխատավոր, վորին հանձնարարված է վո-
րոշ գործ՝ պարտական է լավ իմանալ այն,
պարտական է սիրապետել սելանիկային, Եր-
մուրճվ վարվել գործիքների ու մեքենաների
հետ: Այն ժամանակ նա լավ կգիտենա նաև
այն բաները, վորոնք փաստակար են աչքի
համար ու հեշտությամբ կխուսափի նրան-
ցից: Շտապ և անկարգ աշխատելիս, ան-
փորձ աշխատողը, վոր կատարում է անսո-
վոր աշխատանք, հեշտությամբ կարող է զոհ
դառնալ դժբախտ պատահարի, ել չենք ասում,
վոր կատարած աշխատանքն էլ վատ ար-
դյունք է տալիս:

Ամառվա տոթի և փոշի բարձրացնող չոր
քամիների փաստակար ներգործությունը կա-
րելի յե վերցնել կամ թուլացնել՝ աշխատե-
լու ժամանակ պաշտպանողական ակնոց գոր-
ծածելով: Իրանք գլխավորապես անհրաժեշտ
են այն աշխատանքների ժամանակ, վորոնք
ավելի շատ աղբ և փոշի յեն առաջացնում,
որինակ, կալսիչ և քամհար մեքենաների մոտ:
Պաշտպանողական ակնոցներ պետք է ունե-
նան նաև ՄՏ կոյաների արհեստանոցների
բանվորները, դարբինները, փականագործ-

ները, ճախարակները, և նրանք, վորոնք գործ ունեն մետաղի մշակման, նրա տաշեղների և կտորտանքների հետ, վորոնք կարող են աչքերի մեջ ընկնել:

Կալ մեքենան, վոր պահվում է մաքուր և կարգին ու կանոնավոր կերպով աշխատում է, ավելի քիչ է վնաս հասցնում մեր որգաններին, վորոնց թվում նաև աչքերին, քան թե այն մեքենան, վոր վատ է նորոգված, աշխատում է խափանումներով, կեղտոտ է և աշխատանքի ժամանակ կարիք է զգում հաճախակի ստուգման: Հետևաբար մեքենայի նախորդ կատարված նորոգումը և նրան լավ խնամք տանելն եյական պայմանն է վոչ միայն արտադրանքի քանակի և վորակի բարձրացման, այլև բանվորի անվտանգության՝ աշխատանքի ժամանակ: Նույնը վերաբերում է նաև գյուղատնտեսական կենդանիների կողմից աչքերին հասցրված վնասումներին:

Չիապանը, վոր գործ ունի ձիերի հետ, անասնապահը, վոր աշխատում է կաթի ֆերմայում, կովերի կողքին, գիտեն, վոր յերբ կենդանիների հետ լավ վարվեն, ուշագիր կերպով խնամեն նրանց, ապա նրանց հասցրած վնասներն ել հազվագյուտ դեպքեր կըլինեն:

Սորհանտեսություններում և կոլտնտեսություններում բժշկական ոգնությունն ընդհուպ մոտեցել է աշխատավորներին: Նրա գլխավոր հիմնարկները, հեվանդանոցներն էրենց մասնագետ-բժիշկներով, սովորաբար ՄՏ կայաններումն են գտնվում: Սեզոնային աշխատանքների ժամանակ դաշտ են ուղարկվում բժշկական շարժական ջոկատներ, վորոնք իրենց հետ ունեն բոլոր անհրաժեշտ պիտույքները: Դա նույնն է, ինչ վոր ֆաբրիկներում և գործարաններում գտնված ատոդ. ջապահական և նախնական ոգնության պունկտները:

Աչքի վորևե վնասում ստացողներն անմիջապես պետք է ստանան այդ նախնական ոգնությունը: Չպետք է թույլ տար, վոր բանվորը կամ կոլտնտեսականն իր կամ իր ընկերների կեղտոտ ձեռքերով փորձեր անի աչքերը բժշկելու: Այդ դեպքում թեթև վնասվածքն իսկ կարող է ծանր հիվանդության փոխվել: Վնասված աչքի համար շատ կարևոր է հենց այդ առաջին, մաքուր և կանոնավոր ոգնութունը, վոր կատարվում է բժրկական գիտակ աշխատավորի ձեռքով:

Դեմքի և կուպերի վերքերը, նրանց ընդարձակ պատվածքները, նույնիսկ կովի յեղ-

Ղյուրներով կամ մետաղի կտորներով աչքի խնձորի ձեղքվածքը շուտով լավանում են, և աչքն ել հաճախ փրկվում ե, յեթե միայն վերքի փոշին, հողն ու բոլոր աղբերը մաքրված են, վերքը լվացված ե հականեխիչ լուծույթով, վրան քսված ե յող, կանոնավոր կարված ու կապված ե: Բայց այս ամենը պետք ե անել անմիջապես և բժշկական պերտոնալի մաքուր և հմուտ ձեռքերով:

Աչքի մեջ ընկած և հաճախ վերի կոպերի տակը խրված սերմերի կճեպը, հարդի մղեղը, միջատի թևերը, բզեզները դուրս հանելու այս փոքրիկ ոգնությունն անգամ, վոր իսկույն վերջ ե դնում սոսկալի ցավին, պետք ե կատարվի միայն վարժ ձեռքերով: Հարկավոր ե դեպի դուրս դարձնել վերի կոպը, տեսնել խրված առարկան և զգուշաբար հանել այն բամբակի, մաուլայի կտորով կամ թաշկինակի ծայրով:

Աշխատանքից կոշտացած ու անվա մատները, վորոնք անվարժ են սույն գործողությանը, կամենալով դեպի դուրս դարձնել կոպերն, ավելի ևս զրգոում են աչքը և միայն վնասում են նրան: Հիվանդն սկսում ե ընքն իրեն ոգնել, մատներով տրորում ե աչքերը, ձգում ե արտահանույնները՝ կոպերը

դարձնելու համար, բայց դրանով աչքի մեջ ընկած առարկան ավելի պինդ ե նստում այս գործողություններից բորբոքված լորձաթաղանթի վրա:

Ցարական Ռուսաստանում, յերբ հետաձնաց և խղճուկ գյուղն իսպառ գրկված եր բժշկական ոգնությունից, բժշկությամբ պարապվում եյին տեղական գրբացներն ու զրբբացուհիներն, այսպես կոչված՝ «հաքիմները»: Մրանց ձեռքից մանավանդ աչքերն եյին սուժում: Մինչև այժմ ել տեղ-տեղ կան «հաքիմներ», վորոնք լեզվով են հանում աչքի մեջ ընկած առարկաները: Դա վերին աստիճանի վրդովեցուցիչ գործ ե: Վրդովեցուցիչն այն ե, վոր կան քաղաքացիներ, վորոնք թույլ են տալիս, վորպեսզի վարակված բերանով ու փտած ատամներով զանազան «հաքիմներ» իրենց կեղտոտ լեզուն նրանց աչքի մեջ խոթեն: Յես անձամբ տեսել եմ կոպերի նոր սիֆիլիսի մի քանի դեպքեր, վորոնք լեզվով աչքի միջից առարկաներ հանելու հետևանքն են: Հին ժամանակներում նկարագրված ե մի դեպք, յերբ սիֆիլիս ունեցող մի «հաքիմ» կին այս յեղանակով կազանի նահանգում մոտ 40 մարդ ե վարակել սիֆիլիսով:

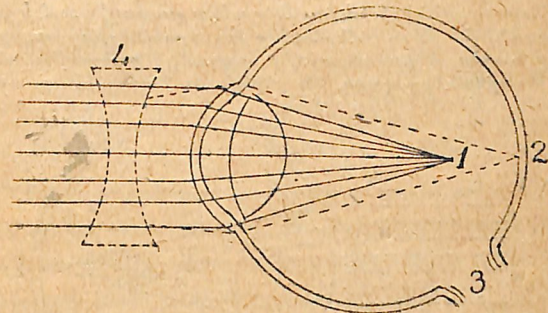
Ներկայումս մեր լերկրում նման դեպքերն այլևս անկարելի լեն: Սակայն «հեքիմության» դեմ պայքարը դեռ չի վերջացած, և այս պայքարում գիտակից կոլտնտեսականները պետք է վերջին ջախջախիչ հարվածը հասցնեն անիժյալ անցյալի այս այլանդակ մնացորդներին:

Առողջ աչքերն ավելի հեշտությամբ են տանում զանազան վնասվածությունները, քան թե կոպերի, նրանց լորձաթաղանթի, արցունքազարկի և այլնի բորբոքում ունեցող հիվանդ աչքերը:

Պետք է իմանալ, վոր բոլորովին առողջ աչքերն ել կարող են թուշլ տեսողություն ունենալ: Պատահում է, վոր աչքի թափանցիկ նյութերը, վորոնք լույսի ճառագայթներն են հավաքում, տալիս են արտաքին առարկաների պարզ լուսապատկերը, բայց այդ լուսապատկերն ինչպես հարկն է չի ընկնում աչքի նյարդային թաղանթի (ցանցաթաղանթի) վրա, հետևաբար այս լուսապատկերը լինում է աղտոտ, և շատ անզգամ ել վոչ պարզ:

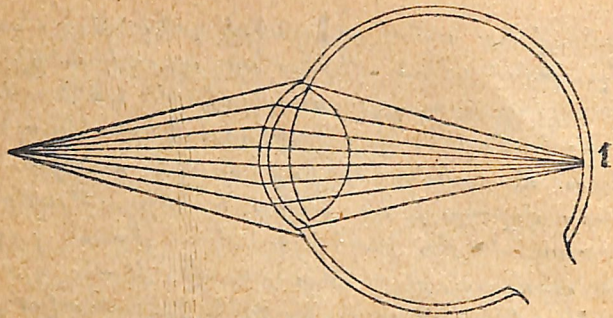
Կարճատեսների ցանցաթաղանթը գանրվում է հեռավոր առարկաներից ստացվող լուսապատկերի յետևում: Հեռատեսները և

մանավանդ տարիքավորների ցանցաթաղանթը գանրվում է մերձավոր առարկաներից ստացվող պարզ լուսապատկերի առջևում: Դրա համար է, վոր կարճատեսները հեռուն վատ են տեսնում, իսկ մտաիկ առարկաները վորոշում են պարզ և հեշտությամբ: Հեռատեսներն, ընդհակառակը—հեռուն լավ են տեսնում, բայց մոտ տարածություն վրա աշխատելիս շուտ հոգնում են, նամանավանդ տարիքավորները:

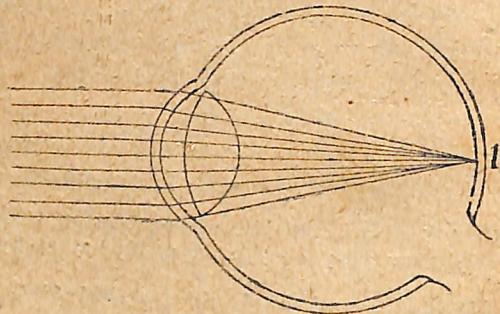
Նկար 4: Կարճատես յեվ հեռատես աչքերը: ա) հեռավոր առարկաներից ստացվող լույսի ճառագայթների ուղիմ կարճատես աչքում:

1) Հեռավոր առարկաների ճառագայթների հավաքման (լուսապատկերների) տեղը. 2) ցանցաթաղանթը. 3) տեսողական նյարդը. 4) գոգավոր ապակիյով կարելի յե ցանցաթաղանթի վրա միացնել ճառագայթները: Առանց ապակու՝ հեռավոր առարկաներից ստացվող լույսը տալիս է լուսապատկեր ցանցաթաղանթի առջևը Առանց ակնոցի լուսապատկերը պարզ չէ:

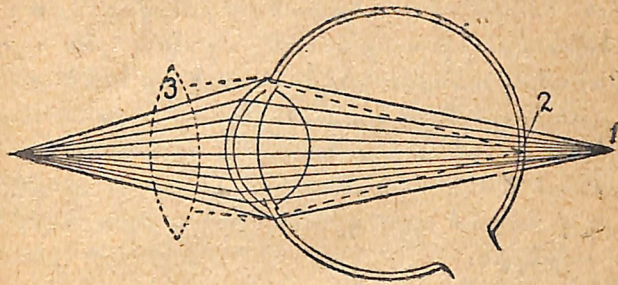
Նկար 4 բ. Մերձավոր առարկաներից ստացվող լույսի մա-
ռագայթների ուղին կարճատես աչքում:

1) Ճառագայթների հավաքման տեղը զուգահեռիպում է ցան-
ցաթաղանթի հետ, մերձավոր առարկաներից ստացվող
լույսը սալիս է լուսապատկեր ուղղակի ցանցաթաղանթի
վրա Առարկաները պարզ են յերեվում:

Նկար 4 գ. Հեռավոր առարկաներից ստացվող լույսի մա-
ռագայթների ուղին հեռատես յեվ մորմալ աչքում:

1) Հեռավոր առարկաներից ստացվող լույսը կարող է
լուսապատկեր սալ ուղղակի ցանցաթաղանթի վրա, հե-
ռավոր առարկաները պարզ են տեսնվում:

Նկար 4 դ. Մերձավոր առարկաներից ստացվող լույսի մա-
ռագայթների ուղին տարիավոր մարդկանց հեռատես յեվ մոր-
մալ աչքերում:

1) Առանց ապակու՝ մերձավոր առարկաներից ստացվող
լույսը հավաքվում է ցանցաթաղանթի յետևը, ցանցաթա-
ղանթի վրա լուսանկարը պարզ չէ, առանց ակնոցի մեր-
ձավոր առարկաները պարզ չեն: 2) ցանցաթաղանթը 3) կորն-
թարղ ապակիյով լույսը կարելի յե հավաքել ուղղակի ցան-
ցաթաղանթի վրա, պետք են կորնթարղ ապակիներ:

Ի՞նչ է հետևում սրանից, Հետևում է, վոր
կարճատես մարդկանց, առանց ակնոցի, չը-
պետք է թույլ սալ գյուղատեսուտեսական մե-
քենաների մաս աշխատանք կատարելու, ինչ-
պէս նաև լծկանների հետ զործ ունենալու:
Նրանց տեղը կոշկակարի և դերձակի աը
հետատնոցներն են, նույնպէս և գրասենյակ-
ները, պահեստարանները և այլն: Յեթե կար-
ճատեսությունը շատ ուժեղ չէ, կարճատես-
ները կարող են կատարել նաև ուրիշ աշ-
խատանքներ, բայց անպատճառ ակնոցով

Այն տարիքավոր հեռատեսները, վորոնք աչքերին մոտիկ տարածութեան վրա յեն աշխատում, պետք է նույնպես ակնոց ունենան:

Աշխատանքը դասավորելիս, այս ամենը պետք է ինկատի ունենալ և ուշադրութեան առնել: Ամեն աշխատավոր պետք է գործի դրվի՝ նայած նրա գիտութեանը, նրա ուժին և աչքերին:

VIII

ԿՐԻՑ ՅԵՎ ԱՅԼ ՆՅՈՒԹԵՐԻՑ ԱՌԱՋԱՅԱՄ ԱՂԲԵՐԻ ՎՆԱՍՈՒՄՆԵՐԸ

Խորհրդային Միութեան հարավային ռազմայիններում տները սովորաբար կրով են սպիտակացնում: Կրի պատճառով ստացած աչքերի փաստամները, դժբախտաբար, հազվադեպ յերեվույթներինց չեն, հետեվաբար անհրաժեշտ է մի քանի խոսք ասել նրանց մասին:

Կիրը, իր բոլոր տեսակներով, վտանգավոր է աչքերի համար: Տեսողութեան համար ամենավտանգավորը չհանդած կիրն է, յերբ նրա վրա շուր են ածում: Այդ միջոցին կիրը յեռ է գալիս, չորս կողմը կաթիլներ է շաղ տալիս, վորոնք և կարող են այդ աշխատանքը կատարողների կամ դի-

տոզներին աչքերն ընկնել: Բայց սաստկապես ուստում է աչքը նաև հանգած կիրը, ինչպես և կրակաթը, ավազոտ կիրը, ցեմենտը, սվաղը: Ստացվում են կոպերի, լորձաթաղանթի և, վոր ամենինց վատն է, յեղջերաթաղանթի այրոցքներ: Կրի փոքրիկ կտորները խրվում են կոպերի տակ, գրգռում են աչքը և, բացի այսպիսի մեխանիկական ներգործութեանց, կատարում են նաև ուտիչ գործողութեան կամ, ինչպես ասում են, քիմիական այրոցք են առաջ բերում: Ծանր դեպքերում յեղջերաթաղանթը կարող է սպիտակել խաշած հավկիթի սպիտակուցի նման և ընդմիջտ կտրցնել իր թափանցիկութեանը: Այն ժամանակ կուրութեանն անխուսափելի յե և անբուժելի: Թեթև դեպքերում ևս հաճախ մնում են աչքի հատերը, վորոնք զգալի չափով նվազեցնում են տեսողութեանը: Իժուկութեանը դանդաղ է ընթանում և այն ել սաստիկ ցավերով:

Նման փորձանքից զերծ մնալու համար պետք է լավ ծանոթ լինել կրի հատկութեաններին ու նրա մշակումը հանձնել գիտակ անձերի: Հեռաբարձողները և մանավանդ յերեխաներն այստեղ ներկա չպետք է լինեն: Յեռ հիշում եմ մի դեպք, յերբ յե-

ուացող կրի մեջ խաշվեց մի ամբողջ ընտանեք՝ հայր, մայր և յերեք յերեխա՝ գաղթականներ հյուսիսից, վորոնք առանջ բնակվել են գերանաշեն տներում։ Նրանք մտածեցին ամբողջ ընտանիքով կիր հանգցնել՝ իրենց խըրճիթը սփաղելու համար. բոլորն ել հետաքրքրությամբ նայում էյին տակառին, ուր յետում եր կիրը։ Նրանցից յերեքը զրկվեցին իրենց մեկական աչքից, իսկ մյուս աչքերը հաջողվեց փրկել՝ տեսողության մասնակի կորստով։

Յերբ աչքի մեջ կիր ընկնի, իսկուչն հարկավոր է բժշկական ոգնության զիմել։ Իսկ մինչ այդ՝ պետք է առանց մի րոպե կորցնելու, ամեն տեսակ միջոցներով հանել աչքի մեջ ընկած չոր նյութը, կասեցնելու կամ դադարեցնելու համար նրա հետագա ուտիչ ներգործությունը։ Այս դեպքում լավագույնն է, թերևս, միակ միջոցը մախուր ջրով աչքերը լվանալն է։

Լավ կլինի նաև կոպերը դարձնել և մաքրել աչքի մեջ ընկած կրի մանր ու խոշոր կտորները, վորոնք խրվել են կոպերի տակ, լորձաթաղանթի վրա։ Բայց դարձնել կոպերը, այն ել այրված, պինդ սեղմած աչքերի կոպերը, վոչ վոք չի կարող, բացի բժշկից կամ

հմուտ բուժաբորոյից։ Իրա համար մինչև բուժպերսոնալի գալն անհրաժեշտ է անդադար լվանալ աչքերը մաքուր և, ավելի լավ է, յեռացրած ջրով, ու հետեվել ձեռքի և անոթների մաքրությանը։ Այնուհետև արգեն, վորջան կարելի յե շուտով, հիվանդին պետք է հանձնել բժշկի խնամքին։

Մեր գլուղատնտեսության մեջ ներկայումս լայնորեն կիրառվում են գանազան գազանման, հեղուկ և թանձր քիմիական նյութեր։ Իրանցից մի քանիսը—գաշտերի, ալգինների և բանջարանոցների վնասատուներին վոչնչացնելու համար, մյուսները—սերմեր ախտահանելու համար և այլն։

Այս նյութերից շատերը ուտիչ հատկություն ունեն և, աչքի մեջ ընկնելով, կարող են մեծ վնաս հասցնել նրան։ Բայց նման դեպքերը չափազանց քիչ են, վորովհետև քիմիական նյութերի հետ սովորաբար զործ ունեն մասնագետները։ Բայց ամեն անգամ, յերբ հարկ է լինում գործ ունենալ քիմիական նյութերի հետ, պետք է գործադրել նախազգուշական բոլոր միջոցառումները և անպատճառ կատարել բուժպերսոնալի կամ մասնագետների խորհուրդներն ու ցուցմունքները։

ՅԵՐԵՍԱՆԵՐԻ ԱՉԲԻ ՀԻՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՅԵՎ ՎՆԱՍՈՒՄՆԵՐԸ. ՅԵՐԵՍԱՆԵՐԻ ԱՉԲԻ
ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Այն դեպքերում, յերբ յերեխաները մնում են առանց հսկողության, նրանք հաճախ վնասում են իրենց աչքերը: Յեվ տեղն է բացել բաց ասելու, վոր մանկական աչքերի այս վնասումները լինում են շատ ծանր և մեծ մասամբ վերջանում են տեսողության կամ ամբողջական, կամ մասնակի կորստով: Աչքերի այս վնասումները լինում են զանազան տեսակի և կախում ունեն յերեխաների հասակից և այն առարկաներից, վորոնցով շրջապատված են նրանք և վորոնք ընկնում են նրանց ձեռքը:

Այսպես, փոքրիկ մանուկները, վորոնք դեռ վատ են քայլում և ավելի փորսող են տալիս, մտնում են բակում կամ մարագում հարդի քոյերի ու խոտերի մեջ: Այս առարկաների կտորտանքները, հարդի մղեղները, ծղոտիկները, հասկի քիստերը (остjоку) մտնում են աչքերը: Մանուկները լաց են լինում, ձեռքերով աչքերն են արորում, վորով և աչքերի բորբոքում են առաջացնում:

Տեսցիք չեն հասկանում բանն ինչու մնե, իսկ մանուկն էլ անգոր է բացատրելու: Սկսվում է կոպի լորձաթաղանթի բորբոքումը, աչքը խիստ ուռչում, թարախակալում է: Յերեխային տանում են բժշկի, սա, ինչպես հարկն է, դարձնում է կոպը, ուշիուշով տնտղում է ուռած լորձաթաղանթի բոլոր ծալքերը ու դուրս հանում «քիստը»: Հիվանդությունն արագ անցնում է:

Փոքր ինչ մեծ յերեխաներն սկսում են ման գալ, վազվզել սենյակում և վերցնել զանազան իրեր և առարկաներ: Նրանց անփորձ ձեռքերում մանավանդ վտանգավոր են սրածայր ու ծակող առարկաները, ինչպես դանակը, մախաթը (բիզը), պատառաքաղը, մկրատը: Վտանգավոր են նաև լուցկիները: Ձեռքերով այս ու այն կողմ շարժումներ անելիս կամ անվարժ ձեռքերով այդ առարկաներն սգտագործելիս, յերեխան հեշտությամբ կարող է կամ իր սեփական կամ խաղակից յերեխաներից մեկնումեկի աչքերը դրանցով հարվածել: Հենց այդպես էլ պատահում է կյանքի մեջ: Աչքը վտանգավոր կերպով վնասվում է ու ծակվում: Դրանց հետեվանքով հաճախ բոլորովին փչանում է աչքը, վորովհետև տան մեջ գտնված

Նման առարկաները սովորաբար մաքուր չեն լինում. դրա համար ել ստացված վերքն ու ամբողջ աչքը կեղտոտվում ու վարակվում են: Մենք, ակնաբուժներս, շատ ենք հանդիպում աչքերի այդ տեսակ վնասումների ու ստիպված ենք լինում վնասված աչքն իսպառ հանելու՝ առողջ աչքը վարակումից փրկելու համար:

Ավելի մեծ հասակի տղաները սովորաբար շատ են տարվում նետողական գործիքներով և հրազեններով: Նրանք իրար վրա նետեր են արձակում, պարսատիկից քարեր են նետում, կրակում են ինքնաձեռագործ փշտովներից, խաղալիք ատրճանակներից, քարով զարկում են պիստոններին և այլն: Նման խաղերը շատ են վնասում աչքերին: Իրանց պատճառած վերքերը շատ բարդ են ու վնաս են հասցնում աչքի խնձորին, հաճախ ել պիստոնի կտորտանքներն աչքի մեջ են խրվում: Այս դեպքում անհրաժեշտ է անմիջապես տեղահան անել աչքը Ավելի թեթև վիրավորումների ժամանակ հնարավոր է լինում փրկել աչքը, սակայն տեսողությունն իհարկե վորոշ չափով տուժում է:

Անկարելի յե թվարկել այն բոլոր առարկաները, վորոնցով յերեխաները վիրավորում

են իրենց աչքերը, անկարելի յե թվարկել այն բոլոր հանգամանքները, վորոնք առաջացնում են նման վիրավորումներ: Յերեխաները դեռ չեն գիտակցում վտանգը. նրանք դեռ վարվել չգիտեն այն առարկաների հետ, վորոնք զգուշություն և ուշադրություն են պահանջում: Վերջապես պետք է նկատի ունենալ, վոր առարկա կյանքում գործածվող առարկաները և սնային պիտույքները հաճախ սառն են, փոշոտ և կեղտոտ: Հենց դրա համար ել յերեխաների աչքերի վիրավորումներն ավելի բարդ են և կուրության տուժանք ել ավելի մեծ, քան հասակավորներինը:

Մեր յերախոսների ընդհանուր առողջությունը պահպանելու գործում կարեվոր տեղ պետք է հատկացվի տեսողության որգանի խնամքին: Նախ և առաջ յերեխաներին չպետք է մենակ թողնել, առանց հսկողության: Յերք ծնողները գնում են աշխատելու, յերեխաները պետք է հանձնվեն ուշադիր և վորձառու մարզկանց հսկողությանը: Հին ժամանակներում և դեռ հիմա յել մենատնտեսներն իրենց յերեխաներին թողնում են կիսակույր և բոլորովին զառամյալ ծերերի ու պառավների խնամքին, վորոնք իվիճակի չեն յերեխաներին հետեվելու, ույժ չունեն աշխույժ

մանուկնորի յետեվից հասնելու և վերջապես անկարող են խելացի խաղերով նրանց զբաղեցնելու:

Իրությունը չի լավանում նույնպես, յերբ մայրը հետն է տանում յերեխային ու, աշխատանքի սկսելիս, տեղավորում է նրան կամ թփի, կամ դեզի տակ: Իսկ իհարկե վատ հսկողութիւնն է: Յերեխայի յերեսին ճանճեր են նստում, միջատներ են սողում, քամին ել ամեն տեսակ աղբ և փոշի յե փչում: Բնական է, վոր այս առարկաները կարող են և՛ աչքը մտնել: Իսկ յեթե յերեխան արդեն կարողանում է չորեքթաթ կամ վոտիկներով քայլել, այդ դեպքում վտանգն ավելի մեծ է լինում:

Այլ բան է կոլտնտեսութեան մեջ: Յեթե յերեխայի առողջութեան խնամածութիւնը կազմակերպված է ինչպես հարկն է, ապա կարելի յե միամիտ լինել նրանց աչքի նկատմամբ: Այստեղ ամեն հասակի յերեխաների համար բաց են անում հատուկ հիմնարկներ, ինչպես՝ մանկամսուրներ, մանկապարտեզներ, հրապարակներ:

Տեսողութիւնը լավ պահպանելու համար մանկամսուրները, հրապարակները, մանկապարտեզները և դպրոցները պետք է կանո-

նավոր կարգավորված լինեն, պետք է ընդգրկեն բոլոր յերեխաներն՝ առանց բացառութեան, նրանք պետք է ունենան լավորակ և հոգածու ղեկավորութիւն, ինչպես նաև կանոնավոր բժշկական հսկողութիւն:

Յերեխաների աչքերի առողջութիւնը պահպանել հարկավոր է հենց նրա ծնված րոպէյից: Յես արդեն հիշատակեցի նորածինների աչքերի սուսանակային (տրիպեր) բորբոքման մասին: Սա մի զարհուրելի, վտանգավոր հիվանդութիւնն է, վորի մասին անհրաժեշտ է այստեղ ավելի մանրամասն խոսել:

Սուսանակը (տրիպերը) շատ տարածված հիվանդութիւնն է և մեկից մյուսին է անցնում սեռական հարաբերութեան ժամանակ: Կանանց սեռական որգանների սուսանակը հաճախ քրոնիկական է լինում և ծածուկ է ընթանում, իսկ հղութեան շրջանում սուր կերպարանք է ստանում: Այդ ժամանակ ավելանում է նաև արտաթորանքը, վորոնք վարակիչ, հատուկ բակտերիաներ են պարունակում իրենց մեջ:

Յերբ ծնվող մանկիկն անցնում է մոր ծննդաբերական որգաններով, նրա ղեկքի նրա փոքրիկ կոպերի վրա կարող է նստած լինել վարակված թարախը ու հենց վոր

մանկիկն առաջին անգամ բաց է անում
աչիկները, թարախը կարող է ընկնել կո-
պերի լորձաթաղանթի վրա: Այնուհետև 1—3
որից հետ բուռն թափով սկսվում է նույն
լորձաթաղանթի բորբոքումը: Ուռչում են
կոպերը, կարմրում և չեն բացվում. աչքե-
րից առատորեն հոսում է դեղնավուն և
թանձր թարախ: Հիվանդությունը տեղում
է մոտ 1—2 ամիս և կարող է մեկ-յերկու
շաբաթում ավերել աչքերի յեղջերաթաղանթը
և ընդմիջտ զրկել յերեխային աչքերից:

Առաջվա ժամանակ կուրանալու գլխա-
վոր պատճառը աչքերի սուսանակն էր: Ներկա-
յումս հազիվ է պատահում, վոր սուսանա-
կից նորածին մանուկների աչքերը վնասվեն:

Ինչից է դա: Նրանից է, վոր մի գիտնա-
կան (Կրեդե) գտավ ապահով միջոց, վորը
վարակումից պահպանում է մանուկների
աչքը: Այդ միջոցը կայանում է նրանում,
վոր յերեխան ծնվելուն պես, իսկույն, հա-
մենայն դեպս կես կամ մեկ ժամից վոչ ուշ,
նրա աչքն են կաթեցնում յյայիսի (*лжнец*)
մեկսոկուսանի լուծույթի կամ բակտերիա
ուպանող մի ուրիշ դեղի մեկ-յերկու կաթիլ:

Վորովհետև մենք ըստ արտաքին յերե-
վույթի անկարող ենք իմանալ՝ ընկել են

արդյոք յերեխայի աչքի մեջ վարակիչ բակ-
տերիաներ, թե վոչ, գոյուլթյունն ունի հե-
տևյալ կանոնը.—յերեխան ծնվելուց հետո
նրա աչքի մեջ անպատճառ կաթեցնել նա-
խապահպանողական կաթիլներ: Այս կանոնը
մանուկների աչքերը հիվանդանալու վտան-
գից պահպանելու ամենաբարեբար միջոցն
է հանդիսանում, և մեր Խորհրդային Միու-
թյան մեջ բժիշկներն ու մակաբարձուհիներն
անխախտ գործադրում են այս կանոնը:

Դրա համար անհրաժեշտ է, վոր յերե-
խայի ծնվելու ժամանակ ներկա լինի պատ-
րաստված, հմուտ բուժպերսոնալը, և վոր
չմոռացվի նորածնի աչքերը նախապահպա-
նողական կաթիլներ կաթեցնել:

Յեթե աչքերն արդեն հիվանդացել են,
այդ դեպքում բժշկական շուտափուլ ռզ-
նուլթյունը և ամենորյա հետազոտումն ու
հարկավոր դեղերի գործդրումը կարող են
շատ անգամ աչքը փրկել: Հարկավոր է
միայն առանց հետաձգելու բժեկի դիմել յեվ
բույլ չսալ զանազան զբբաց «նախմների»
բժեկական յեղանակների կիրառումը:

Չպետք է մոռանալ, վոր սուսանակի
թույնը վտանգավոր է վոչ միայն նորածին
մանուկների, այլ և ավելի մեծ յերեխաների

և հասակավոր մարդկանց աչքերի համար: Հասակավորները սովորաբար գիտեն այդ վտանգը, վախենում են նրանից և զգուշանում են կեղտոտ, թարախոտ մատներով աչքերին ձեռք տալ: Մական լինում են դեպքեր, յերբ հասակավորների աչքերն ել հիվանդանում են սուսանակի ծանր բորբոքումով:

Վորպեսզի սուսանակով հիվանդ ընտանիքներում յերեխաների աչքերը չվարակվեն, անհրաժեշտ ե շատ լավ խնամք տանել յերեխաներին ու ամեն կերպ պահպանել նրանց վարակվելուց: Բայց հիվանդությունը յերևալու դեպքում, առանց ժամանակ կորցնելու, պետք ե գլխել բժշկին:

Յերեխաների առողջությունը և նրանց տեսողությունը պահպանելու համար միաժամանակ հարկավոր ե պաշտպանել նրանց այլև այլ համաճարակ հիվանդություններից: Տեսողության համար շատ վտանգավոր ե մեմբրանիտ (մանկական եպիլեպսիա, ընկնաՎորություն), կարմուկը յեվ ծաղիկը: Յերեխայի ծննդյան առաջին իսկ ամիսներում ծաղկի պարտադիր պատվաստումը, տիֆտերիայի, կարմրուկի, քութեշի և այլ վարակիչ հիվանդությունների իր ժամանակի դրսեվորումը, հիվանդ յերեխաներին առողջ-

ներից անջատումը—անա այն միջոցառումները, վորոնց պետք ե անպայման անցկացնել՝ յերեխաների ընդհանուր առողջությունը և նրանց տեսողությունը պահպանելու համար:

X.

**ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԱՉՔԵՐԻ
ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿՈՒՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ՊԱՅՔՈՐԸ ՆՐԱ ԳԵՄ**

Շերունական հասակն ունի աչքի յուրահատուկ հիվանդություններ: Հասակավոր մարդիկ, յերբ անցնում են թեթե և անվտանգ աշխատանքի, ավելի սակավ են յենթարկվում աչքի վնասումների: Դրա փոխարեն նրանց աչքերի վրա ավելի ուժեղ ազդեցություն են ունենում յերկար տարիների ընթացքում կուտակված ընդհանուր ներքին հիվանդությունները—սրտի, արյան, յերիկամուռների, ուղեղի և այլ սրգանների գործողության անկանոնությունը: Մարմնի մաշկը դառնում ե չոր, խորշումավոր, առամները թափվում են, գլխի մազերն սպիտակում և ցանցառ են դառնում:

Աչքերի մեջ ել մի շարք փոփոխություններ են տեղի ունենում: Աչքի թափանցիկ

նյութերը պղտորվում են, վոսպնյակի պղզ-
տորումից բխելը դառնում է գորշագույն, ա-
ռաջանում է կաւարակ, այսինքն՝ սեւ ջուր:
Ներակնային հեղուկը յերկար անշարժ է
մնում, կիտվում է և աչքը դառնում է
կարծր: Այս շատ վտանգավոր հիվանդու-
թյունը կոչվում է գլաուկոմա, վոր ժողո-
վրդին հայտնի յե «կանաչ ջուր» անունով:
Փչանում է նաև աչքի նյարդաթաղանթը,
ցանցաթաղանթը, տեսողական նյարդը
(«մութ ջուր»): Աչքի այս բոլոր հիվանդա-
գին փոփոխությունները փոքր առ փոքր,
խսկ յերբեմն նաև արագաբար, թուլացնում
են տեսողությունը: Բանը հասնում է կա-
տարյալ կուրության: Յեթե մանուկ հասա-
կում կուրության պատճառը լինում է աչ-
քերի սուսանակային բորբոքումը, կարմրու-
կը, գեղձախտը, մենինգետը, յեթե հասակա-
վորներն իրենց բանվորական արբունքի հա-
սակում հաճախ կուրանում են վրասումնե-
րից, տրախոմայից, — ապա ծեր մարդկանց
կուրությանն սպառնում է գլաուկոման, կա-
տարակտը, յերբեմն ել ուրիշ հիվանդու-
թյուններ:

Բայց այս կուրությունը միանգամայն
բուժելի յե: Ոպերացիայի միջոցով հեռաց-

նելով կատարակտը, կուրին կարելի յե վե-
րադարձնել աչքերի լույսը և նույն իսկ հը-
րարավորություն տալ նրան ակնոցով զբել
ու կարգալ: Սակայն, և անբուժելի կուրու-
թյունը, որինակ՝ գլաուկոմայից առաջացածը,
բազմաթիվ զեպքերում կարելի յեր կանխել,
յեթե ժամանակին ճանաչված լիներ հիվան-
դությունը և ժամանակին ել ձեռք առնված
լինեյին բժշկական կանոնավոր միջոցները:
Յափն այն է, վոր հաճախ ժամանակին չեն
նկատում հիվանդությունը. հիվանդը, վոր
վոչ մի ցավ չի զգում, այլ միայն աստիճա-
նաբար կորցնում է տեսողությունը, մեկ
որից մյուսն է հետաձգում մասնագետ-բժշկի
դիմելը և գալիս է բժշկից ոգնություն խնդ-
րելու միայն այն ժամանակ, յերբ տեսո-
ղությունն արդեն կատարելապես կորած է:

Այսպես բազմանում է կուրերի, ինվա-
լիզների բանակը: Մանկության կամ յերի-
տասարդության հասակում կուրացածների
թվին ավելացնում են նաև նրանք, վորոնք
իրենց տեսողությունը կորցրել են արդեն
հասակավոր տարիքում, այսինքն՝ ծերերը:
Այն կուրերը, վորոնք կորցնում եյին
իրենց ընտանիքը կամ դուրս եյին շարտվում
տնից, վորպես աշխատանքի անընդունակներ,

ցորական Ռուսաստանում դառնում էյին մուրացիկ-աղքատներ, թափառական, շրջում էյին գյուղից գյուղ, քաղաքից քաղաք և վաղորմությամբ էյին ապրում:

Սորհրդային Միության մեջ պետությունը խնամք է տանում աշխատանքի բոլոր ինվալիդների մասին, ինչպես նաև կույրերի մասին: Պետությունը տալիս է նրանց վորպես ինվալիդների, վոչ միայն սոցիալիստական ապահովություն, այլև ջանում է հնարավոր դարձնել նրանց մասնակցությունն ընդհանուր աշխատանքի, կառուցման ընագավառում:

Կույրերին զրել-կարգալ են սովորեցնում կորնթարց, այսինքն՝ ուռուցիկ տառերով. նրանք անցնում են առաջին և յերկրորդ աստիճանի դպրոցներում բոլոր գիտությունները, հաջողությամբ սովորում են նաև բարձրագույն դպրոցներում: Նրանց մատչելի յեն դառնում բազմաթիվ արհեստներ, աշխատանքի բազմազան տեսակները՝ հատուկ նրանց համար կարմրացրած մեքենաների և գործիքների ոգնությամբ: Ուշադրությամբ և հոգատարությամբ շրջապատված, տեսունակների հետ հավասարապես աշխատելով, կույրերը խՍՀՄ-ում հանդիսա-

նում են աշխատավորների հանրապետության լիամասն իրավատեր քաղաքացիներ: Բայց և այնպես կուրությունը խոշոր անբախտություն է, վորի դեմ հարկավոր է պայքարել բոլոր ուժերով:

Կուրության ցուցանիշը (այսինքն՝ կույրերի թիվը 10 հազար բնակչության միջից) նաև բնակչության կուլտուրական ցուցանիշն է: Յարական Ռուսաստանում, ուր աշխատավորներն ապրում էյին անասելի չքավորության և տգիտության մեջ, կուրության ցուցանիշները հասնում էյին 20-ի ու մի բան էլ ավելի:

Սորհրդային Միության մեջ, խորհրդային իշխանության և հասարակայնության ջանքերով այդ ցուցանիշն արդեն իջել է 16-ի և տարեց տարի էլ իջնում է: Յեվ մենք կարող ենք միանգամայն վստահ լինել, վոր մեր սոցիալիստական շինարարությունն, անհընդատ բարվոքելով աշխատավորների բարեկեցությունը և բարձրացնելով նրանց կուլտուրական մակարդակը, կույրերի թիվը մեր յերկրում կիջեցնի հրնարավոր մինիմումին:

Հիվանդ աչքերն իհարկե հարկավոր է բժշկել, ոգտվելով բժշկական գիտության

նորագույն բոլոր նվաճումներից, բայց ավելի
կարևոր և կանխել այդ հիվանդությունները,
թույլ չտալ, վոր նրանք զարգանան:

Ցարական Ռուսաստանի աշխատավոր
գյուղացիութունն ամենից ավելի տառա-
պում էր աչքերի հիվանդութունից և կույ-
րերի բանակի մշտական լրացնողն էր: Գյու-
ղական բնակչության մեջ հասաատուն բուն
էր դրել տրախոման, վոր հսկայական ավե-
րումներ էր գործում, և աշխատավորները
միանգամայն անգոր էյին պայքարելու դա-
րավոր ստրկության, աղքատության և տգի-
տության այս սոսկալի հետևանքի դեմ:

Մեր խորհրդային յերկրում կոլտնտեսու-
թյունները, քաղբաժինների ղեկավարու-
թյամբ, մեծ հաջողությամբ կառուցում են
կուլտուրական ունևոր կյանք, վորովարդեն
իսկ վերանում են աչքի հիվանդությունների
արմատները, իսկական պատճառները: Մնում
է միայն ցանկալ, վոր իրենք աշխատա-
վորներն ել վորքան կարելի յե շուտ սովորեն
մեծագույն ուշադրությամբ վերաբերվել աչ-
քերի աշխատանքին և ամեն կերպ պահպանեն
հիվանդություններից թե իրենց և թե մանա-
վանդ իրենց յերեխաների տեսողությունը:

Handwritten scribble

12 19 27 47 p
XI

1916